

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
ІНСТИТУТ МАГІСТРАТУРИ, АСПІРАНТУРИ, ДОКТОРАНТУРИ
ІНСТИТУТ МАТЕМАТИКИ, ФІЗИКИ І ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ**

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Випуск сорок четвертий

**Київ – Вінниця
2016**

Рекомендовано до друку вченою радою інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 4 від 27 квітня 2016 р.), вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 5 від 02 квітня 2016 р.), вченою радою Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України (протокол № 4 від 28 квітня 2016 р.) і вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 15 від 13 травня 2016 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Гуревич Роман Семенович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Інститут магістратури, аспірантури, докторантури, директор, (головний редактор).

Коломієць Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра математики та інформатики, завідувач, (заступник головного редактора).

Шевченко Людмила Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра інформаційних та інноваційних технологій в освіті (відповідальний секретар).

Ничкало Нелля Григорівна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, академік-секретар.

Биков Валерій Юхимович – доктор технічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, директор.

Лук'янова Лариса Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, директор.

Радкевич Валентина Олександрівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, директор.

Козяр Михайло Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, ректор.

Лазаренко Наталія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ректор.

Акімова Ольга Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра педагогіки, завідувач.

Гомонюк Олена Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, кафедра практичної психології та педагогіки.

Ковтонюк Мар'яна Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра математики та інформатики.

Матяш Ольга Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра алгебри і методики навчання математики, професор.

Паламарчук Ольга Миколаївна – доктор психологічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра психології, завідувач.

Тарасенко Галина Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра дошкільної і педагогічної освіти, завідувач.

Шахов Володимир Іванович – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра психології, професор.

Кадемія Майя Юхимівна – кандидат педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра інформаційних та інноваційних технологій в освіті, завідувач.

Гуревич Ірина – професор, PhD, технічний університет м. Дармштадт, Інститут перероблення знань, директор (ФРН).

Беженар Юлія Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, установа освіти «Вітебський державний університет імені М.П. Машерова», художньо-графічний факультет, декан (Білорусь).

Ляска Євгенія Івона – доктор педагогічних наук габлітований, професор звичайний, Жешувський університет, вища школа педагогічна в Мисловицях (республіка Польща).

С 95 Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // 36. наук. пр. – Випуск 44 / редкол. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – 414 с.

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівники коледжів і вищих навчальних закладів висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання у підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, коледжів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти. Статті збірника подано в авторській редакції.

Рецензенти:

Н.М. Бідюк, доктор педагогічних наук, професор (Хмельницький національний університет);

О.М. Коберник, доктор педагогічних наук, професор (Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини);

В.А. Петрук, доктор педагогічних наук, професор (Вінницький національний технічний університет);

М.І. Лазарев, доктор педагогічних наук, професор (Харківська інженерно-педагогічна академія);

В.Г. Хоменко, доктор педагогічних наук, професор (Бердянський державний педагогічний університет).

Курляк І.Є.	ОПІКА ТА ВИХОВАННЯ: ІНТЕГРАТИВНО-АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД.....	110
Лазаренко Н.І.	МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ: ДЕФІНІТИВНИЙ І СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ.....	115
Литвин А.В.	ПРОБЛЕМА ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	119
Лозовецька В.Т.	МОТИВАЦІЙНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ТУРИЗМУ.....	123
Piątek Tadeusz	NEOMEDIALNE UWARUNKOWANIA PRACY NAUCZYCIELA AKADEMICKIEGO.....	127
Powell David, Kuzmina Svitlana, Yamchynska Tamara	EDUCATIONAL TECHNOLOGIES FOR MATURING DEMOCRATIC APPROACHES TO EDUCATIONAL PRACTICES IN UKRAINE.....	133
Jurkiewicz Patrycja, Wiśniewska Jolanta	ELEKTRONICZNY DZIENNIK W POLSKIEJ SZKOLE- MOŻLIWOŚCI I OGRANICZENIA.....	139

РОЗДІЛ 2
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ, ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Агейкіна-Старченко Т.В.	НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПИТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	145
Василенко Н.В.	РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ПРОФІЛЬНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ.....	148
Гриб'юк О.О., Юнчик В.Л.	ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАДАЧ У КОНТЕКСТІ ПРОЕКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ.....	153
Дрозд Т.М.	ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ РІВНІВ РОЗВИТКУ, КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	163
Дяченко А.А.	ТЕХНОЛОГІЯ КОРЕКЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ ПОСТАВИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОСЛАБЛЕНИМ ЗОРОМ У ПРОЦЕСІ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	167
Зузяк Т.П.	ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ДРУГОКЛАСНИХ ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСЬКИХ ШКОЛАХ ПОДІЛЛЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ).....	170
Сіній В.В.	ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ПІДЛІТКА ЗА КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ФІЗИКИ.....	174
Слободянюк І.Ю.	НАВЧАЛЬНИЙ ФІЗИЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ УЧНІВ ГУМАНІТАРНИХ КЛАСІВ.....	178
Сойчук Р.Л.	ОКРЕСЛЕННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	182
Тулашвілі Ю.Й., Олексів Н.А.	МЕТОДИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ КОГНІТИВНИХ КАРТ ЯК ЗАСОБУ НАВЧАННЯ.....	186

УДК 37.011

А.В. Литвин, м. Львів, Україна / A. Lytvyn, Lviv, Ukraine
e-mail: avlytvyn@gmail.com**ПРОБЛЕМА ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**

Анотація. У статті розглянуто процедуру обґрунтування педагогічних умов у науковому дослідженні. Виділити необхідні педагогічні умови, визначити та зафіксувати їх сутнісні характеристики можна лише після ґрунтовного теоретико-методологічного аналізу освітньої системи та проведення науково-методичних розробок, спрямованих на виявлення ключових відносин і зв'язків навчально-виховного, навчально-виробничого, організаційно-управлінського й інших процесів і явищ. Автор пропонує визначити (обґрунтовувати) педагогічні умови за допомогою факторного аналізу комплексу виявлених дослідником чинників, що впливають на досліджувану освітню систему, із залученням широкого кола досвідчених фахівців-експертів. Для цього необхідно виокремити якомога ширшу сукупність гіпотетично продуктогенних чинників, із використанням інструментів факторного аналізу за допомогою експертів оцінити вплив кожного з цих чинників, виявити взаємозв'язки між ними, а також визначити найбільш істотні та згрупувати їх за значущістю. У результаті визначаються найбільш вагомі (генеральні) чинники, що інтерпретуються як педагогічні умови удосконалення освітнього процесу. Виділені педагогічні умови мають корелювати з визначеними дослідником принципами. Лише в цьому випадку вдасться забезпечити їх необхідність і достатність. Відповідно, методика впровадження запропонованих інновацій теж доцільно будувати на основі виділених специфічних принципів і з огляду впровадження та реалізації обґрунтованих педагогічних умов.

Ключові слова: педагогічні умови, освітні інновації, внутрішні і зовнішні чинники, процедура обґрунтування, факторний аналіз.

The problem of substantiation of pedagogical conditions for research

Annotation. The article examines the process of pedagogical conditions justification in scientific research. In the author's opinion, to lay special emphasis on certain pedagogical conditions, to determine and fix their essential characteristics is only after a thorough theoretical and methodological analysis of educational system as well as scientific and methodological research aimed at identifying key relationships and connections of educational, educational and manufacturing, organizational and managemental and other processes and phenomena. The author proposes to define (justify) pedagogical conditions using the factor analysis of the complex factors that affect the educational system under study revealed by the researcher involving a wide range of experienced specialists and experts. It is necessary to distinguish as wide as possible set of hypothetical product and gene factors using the factor analysis tools; with the experts' help to assess the impact of each of these factors, to identify relationships between them, and to identify the most significant ones and to group them according to the importance. As a result, the most significant (general) factors that are interpreted as pedagogical conditions of the educational process improvement are determined. The dedicated pedagogical conditions should correlate with certain principles revealed by the investigator. Only in this case it will be possible to ensure their necessity and sufficiency. Accordingly, the researchers should build the methodology of the proposed innovations introduction based on the selected specific principles and taking into account the introduction and implementation of the pedagogical conditions.

Key words: pedagogical conditions, educational innovation, internal and external factors, justification procedure, factor analysis.

Поняття «умови» нині є надзвичайно поширеним у психолого-педагогічних роботах. Оскільки гіпотеза переважної частини досліджень допускає, що запропоновані науково-педагогічні інновації (системи, моделі, технології тощо) можуть успішно здійснюватися та розвиватися лише за дотримання певних умов, їх виявлення, обґрунтування, реалізацію та перевірку науковці слушно вважають одним з обов'язкових завдань.

Як свідчить аналіз науково-педагогічних досліджень, поняття «педагогічні умови» може вживатися стосовно цілісного педагогічного процесу / системи або окремих сторін чи елементів навчання. Зважається, що педагогічні умови – це обставини процесу навчання, які є результатом цілеспрямованого добору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, організаційних форм для досягнення визначених дидактичних цілей [1, с. 124]. На основі дослідження наукової літератури, а також практики реалізації освітніх інновацій у навчальних закладах,

робимо висновок, що педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, навчання та розвитку особистості, об'єктивно забезпечують можливість їх покращення шляхом реалізації нової парадигми освіти, застосування передових освітніх методик, інноваційних технологій, упровадження кращого педагогічного досвіду.

Різноманітні аспекти сутності педагогічних умов розглянули В. Андреева, Ю. Бабанський, В. Безрукова, В. Беліков, В. Берков, В. Бех, А. Вербицький, О. Галкіна, Р. Гуревич, М. Данілов, С. Диніна, А. Дьомін, В. Загвязинський, М. Зверева, І. Зязюн, Н. Іпполітова, Т. Клімова, Н. Конюхов, Н. Кузьміна, Б. Купріянов, І. Лернер, А. Лігоцький, В. Манько, І. Малик, Н. Михайлова, А. Найн, О. Новіков, І. Підласий, О. Пехота, В. Полонський, С. Рубінштейн, М. Сайгушев, В. Сластьонін, Н. Стерхова, І. Фролов, А. Хуторський, Н. Яковлева та інші науковці. На думку більшості дослідників, педагогічні умови певним чином

піддаються регулюванню, підвищують, а в разі відсутності чи неповноти – утруднюють, знижують ефективність педагогічної взаємодії.

Водночас аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що методологічні проблеми обґрунтування та реалізації педагогічних умов розкриті недостатньо. Хоч це поняття нині зустрічається в більшості науково-педагогічних розробок, зокрема дисертаційних досліджень, використовуючи його науковці та практики дотримуються суттєво різних позицій. До того ж, зазвичай, запропоновані умови стосуються лише окремих сторін навчання. Крім того, обґрунтовані умови часто є занадто загальними, переважно мають характер рекомендацій. При цьому спостерігаються істотні розбіжності в розумінні сутності та призначення педагогічних умов. Унаслідок цього їх обґрунтування найчастіше зводиться, на жаль, до емпіричного узагальнення [3, с. 6].

Продовжуючи вивчення різних рівнів методології педагогічних досліджень, особливостей відповідних процедур наукового пошуку [10], а також аналіз сучасних підходів та змісту поняття «педагогічна умова», його ролі та місця в методології психолого-педагогічних досліджень [11], у цій статті ми розглянемо процедуру обґрунтування педагогічних умов у науковому дослідженні.

Виходячи з необхідності забезпечення практичної спрямованості, значущості та корисності (економічного ефекту) досліджень у галузі теорії та методики освіти, у тому числі фундаментальних, вважаємо, що сутнісною метою науково-педагогічної роботи зазвичай є підвищення якості навчання та/або ефективності досліджуваної освітньої системи чи явища. Обґрунтування належних педагогічних умов є лише одним із завдань (як правило – провідних) наукового пошуку, спрямованих на досягнення цієї мети. Водночас, підвищення якості й ефективності навчання пов'язано, зазвичай, з удосконаленням (реформуванням, модернізацією чи оптимізацією) освітнього процесу.

Обґрунтування педагогічних умов – найбільш відповідальний момент психолого-педагогічного дослідження. Педагогічні умови – комплекс спеціально спроектованих генеральних чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу й особистісні параметри всіх його учасників, що забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства та запитів ринку праці, сприяють усебічному гармонійному розвитку особистості та створюють придатні можливості для виявлення її задатків, урахування потреб і формування загальнолюдських і професійно важливих якостей, ключових кваліфікацій, загальних і професійних компетенцій [11, с. 28-29]. Упровадження педагогічних умов розглядають як суттєвий, тією чи іншою мірою свідомо сконструйований вплив на перебіг навчально-

виховного процесу, який передбачає та певною мірою гарантує запланований результат цього процесу. Педагогічна умова спеціально планується, створюється, штучно вбудовується педагогом (педагогічним колективом) в об'єктивну реальність із метою покращити перебіг навчання [2, с. 119]. Звернемо увагу, що умови повинні бути рядопокладені, тобто рівноцінні такі, що можуть бути розміщені в одному логічно послідовному ланцюжку [7; 9]. До переліку умов не можуть бути включені нерівнозначні за значимістю та складністю чинники й обставини.

У нинішній освіті не існує абсолютно ідентичних ситуацій і обставин навчання, тому сучасні дослідники вважають не обов'язковим, а часом і неможливим, створення єдиного педагогічного інструментарію для застосування в ізоморфних освітніх системах. З огляду на це, в теорію навчання введено принцип невизначеності навчально-виховних параметрів і параметрів управління освітнім процесом. Відповідно, заперечується і можливість обґрунтування універсальних педагогічних умов [5; 6]. Однак існують загальні, базові чинники, що можна вважати передумовами ефективної реалізації освітнього процесу. Зокрема, Р. Гуревич і М. Кадемія слушно, на наш погляд, зазначають, що ефективна професійна підготовка передбачає реалізацію таких умов: динамічної адекватності змісту освіти випереджаючим фаховим вимогам; комплексної реалізації принципів диференціації та індивідуалізації, наступності та інтеграції; системності в методичному забезпеченні освітнього процесу; різнобічної професійної спрямованої позааудиторної роботи [4, с. 11]. Основними умовами функціонування освітнього процесу є необхідна організація навчання, застосування адекватних форм навчання (аудиторних, самостійної роботи, практики) і відповідне методичне забезпечення. Сюди доцільно включити також належну матеріально-технічну базу, нормативні санітарно-гігієнічні вимоги, дотримання навчального та загального режиму, організацію дозвілля, належний побут, позитивну психологічну атмосферу навчання тощо. Врахування цих загальних умов потребує дотримання низки вимог і реалізації різнопланових заходів у освітньому процесі ВНЗ за участі всіх його суб'єктів.

Найчастіше дослідники розглядають загальнопедагогічний та організаційно-педагогічний аспекти поняття «умова». Предметом, щодо якого вони аналізуються, є *обставини* (зміст, методи, технології тощо) *та середовище* (освітнє, інформаційно-освітнє) процесу навчання, виховання та розвитку особистості, зокрема її професійної підготовки. Забезпечувати сприятливі й усувати несприятливі умови діяльності людина може лише пізнавши й урахувавши закономірності, що впливають на процеси та явища, пов'язані з цією діяльністю. Ми підтримуємо думку дослідників, котрі наголошують на

доцільності системного підходу до обґрунтування педагогічних умов, що визначає діалектичний взаємозв'язок загального та часткового в освітньому процесі. У сучасній теорії та методиці педагогічної діяльності під педагогічними розуміють умови, що відповідають закономірностям функціонування освітньої системи; обставини, котрі відповідно до поставлених цілей і сформульованих завдань забезпечують реалізацію структурних і функціональних компонентів цієї системи [14, с. 43].

Ю. Бабанський зазначає, що до кожного з основних компонентів освітнього процесу (завдання, зміст, методи стимулювання, організації навчальної діяльності та контролю, засоби, форми, педагогічні умови, діяльність педагогів та учнів, а також результати навчання), як і до процесу в цілому, повинні бути висунуті певні основоположні вимоги, які є принципами навчання. За такого підходу послідовність принципів стає чіткою та конкретною, підвищується їх значення для безпосереднього використання педагогічними працівниками [12, с. 162]. Відомо, що дидактичні принципи виведені педагогами-класиками із закономірностей навчання, однак їх перелік не є незмінним. Науковці, як правило, вказують конкретні принципи (дидактичні, професійної освіти), на яких будують освітній процес і його вдосконалення, конкретизуючи їх вплив на об'єкт дослідження. Крім цього, відповідно до предмета дослідження кожен дослідник, виходячи з обраних ним методологічних підходів, пропонує специфічні (часткові) принципи, ґрунтуючись на яких він будує свої освітні інновації. Відповідно до цього, педагогічні умови повинні обґрунтовуватися саме за визначеними у кожному конкретному випадку специфічними принципами. При цьому не виключено, звичайно, що на одному принципі ґрунтується декілька умов і навпаки, на кількох принципах обґрунтовано одну умову.

Зазначимо, що виокремити необхідні педагогічні умови серед безлічі різних чинників та обставин, визначити та зафіксувати їх сутнісні характеристики та властивості, відносини і зв'язки з об'єктами та явищами можна лише після ґрунтовного теоретико-методологічного аналізу освітньої системи та проведення науково-методичних розробок всієї сукупності чинників, спрямованих на вдосконалення й інтенсифікацію навчально-пізнавального, навчально-виховного, організаційно-управлінського та інших складників професійної підготовки.

Поставивши завдання розробити педагогічні умови вдосконалення певних аспектів діяльності навчального закладу, доцільно ґрунтуватися на цілісності освітнього процесу, яка передбачає єдність його основних компонентів: психологічно-мотиваційного; змістового; організаційно-проектного; операційно-процесуального; контрольо-оцінного; організаційно-управлінського. Отже, відповідно до цілісного та системного підходів

педагогічні умови мають певним чином стосуватися кожного з цих компонентів, тобто: змісту навчання; форм, засобів, методів і технологій; проектування, організації та управління освітнім процесом; навчальної та виховної взаємодії педагогів і студентів.

Як відомо, серед зовнішніх і внутрішніх чинників діяльності навчального закладу можна виділити так звані продуктогенні (за визначенням І. Підласого) [13, с. 337], що значно впливають на продуктивність освітнього процесу. Їх визначення і конкретизація, на думку науковців, дає можливість діагностування та прогнозування всієї навчально-виховної діяльності. Для цього необхідно виконати прискіпливий аналіз усіх зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на освітній процес. Споріднені одиничні чинники при цьому мають бути об'єднані в загальні, що містять декілька продуктогенних причин, і комплексні, що охоплюють певну кількість загальних і часткових. Усі продуктогенні чинники певної групи в такому випадку об'єднуються в генеральні чинники, що стоять на вершині ієрархії [13, с. 336]. Ми підтримуємо твердження науковців, які вважають, що ці генеральні фактори, по-суті, і є педагогічними умовами. За цією логікою визначати (обґрунтовувати) педагогічні умови доречно за допомогою процедури факторного аналізу всього комплексу виявлених дослідником чинників, що впливають на досліджувану освітню систему. Виконати цю процедуру можна за допомогою широкого кола досвідчених фахівців-експертів, зокрема методичних працівників.

Попередньо вважаємо доречним проаналізувати педагогічні умови, обґрунтовані та розглянуті іншими науковцями стосовно проблеми дослідження. Це допоможе визначити всі можливі зовнішні та внутрішні чинники. Далі, на основі досвіду педагогічної діяльності, необхідно виокремити якомога ширшу сукупність гіпотетично продуктогенних чинників. Після цього з використанням інструментів факторного аналізу [8, с. 43-44; 13] за допомогою експертів треба оцінити вплив кожного з цих чинників, виявити взаємозв'язки між ними, а також визначити найбільш істотні та згрупувати їх за значущістю. При цьому експерти мають брати до уваги реальні можливості вдосконалення освітнього процесу, які можуть реалізувати педагогічні працівники й адміністрація навчальних закладів. У результаті виконання всіх етапів факторного аналізу, які доцільно здійснювати за допомогою комп'ютерної програми (наприклад, Statistica), визначаються найбільш вагомі (генеральні) чинники, що інтерпретуються як педагогічні умови удосконалення освітнього процесу (освітньої системи тощо). Чинники, які є складовими генеральних, деталізують конкретну педагогічну умову, що дозволяє запропонувати конкретні дії щодо її реалізації та перевірки ефективності [11, с. 57-59].

Безперечно, ми не претендуємо на цілковиту довершеність та не абсолютизуємо запропонований

підхід. Багато дослідників і педагогів-практиків вдало обґрунтовують умови, відштовхуючись від аналізу психолого-педагогічної літератури, досвіду роботи навчальних закладів, власних теоретичних роздумів і результатів констатувального експерименту. Слід також зважати на сутність, призначення, спрямованість, значимість, конкретизованість тощо виділених умов [11, с. 39]. Вочевидь, не завжди запропонований метод буде доречним. Однак, якщо педагогічні умови обґрунтовано в цілому правильно, зворотна перевірка, зазвичай, підтверджує, що кожна з умов узгоджується із запропонованими частковими принципами. Якщо науковець достатньо компетентний, інакше бути і не повинно, але інтуїтивно прийшовши до визначення умов, необхідних для вдосконалення освітнього процесу, він неефективно витрачає свій час та зусилля.

Тому, виходячи зі спрямованості педагогічних умов на вирішуваних в дослідженні проблему радимо дослідникам, особливо молодим, розглядати і розв'язувати педагогічні проблеми комплексно, намагатися побачити освітній процес у його цілісності та взаємозв'язках. Виконання педагогічних умов – це, по суті, планомірна робота з уточнення закономірностей навчального процесу [9, с. 101-104]. Розвинемо цю тезу зазначивши, що виділені педагогічні умови, очевидно, мають корелювати з визначеними дослідником принципами. Лише в цьому випадку вдасться забезпечити їх необхідність і достатність. Відповідно до викладених міркувань, авторську методику впровадження запропонованих інновацій дослідникам теж доцільно будувати на

основі виділених специфічних принципів і з огляду впровадження та реалізації обґрунтованих ними педагогічних умов.

У цілому, запропонований комплекс педагогічних умов має забезпечити взаємозв'язок і оптимізацію навчальної, розвивальної та виховної функцій освітнього процесу; узгодженість і взаємодію змісту, форм, методів і технологій освітньої діяльності; сприяти створенню інноваційного освітнього середовища в навчальному закладі та на цій основі – виконання завдань і досягнення мети дослідження. Сподіваємося, що викладені нами положення допоможуть дослідникам у виборі найбільш точної сукупності компонентів педагогічних умов і перетворенні їх у дієву систему продуктивного вирішення різних завдань освітньої практики, удосконалення роботи навчальних закладів, підвищення якості підготовки випускників.

Проте, у наших складних реаліях повсякчасних змін і реформувань, часто непослідовних, а інколи відверто непотрібних, педагогічні умови освітньої практики потребують постійного коригування й удосконалення. Їх реалізація на практиці вимагає, окрім іншого, розроблення й упровадження в навчальному закладі відповідної концепції (програми). У цьому контексті вважаємо доцільним у подальшому розробити методологію комплексного підходу до вдосконалення освітньої системи, що дозволить прояснити сутність і методику науково-педагогічного дослідження, хід наукового пошуку, специфіку методології науково-дослідної роботи, оцінювання достовірності одержаних результатів.

Література:

1. Андреев В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. — 2-е изд. — Казань : Центр инновац. технологий, 2000. — 568 с.
2. Борытко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности : монография / Н. М. Борытко. — Волгоград : Перемена, 2001. — 181 с.
3. Галкина О. В. Роль и место понятия «организационно-педагогические условия» в терминологическом аппарате педагогической науки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Галкина Ольга Владимировна. — Самара, 2009. — 187 с.
4. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : навч. посібник для студ. пед. ВНЗ і слухачів ін-тів післядипл. пед. освіти / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. — Вінниця : ООО «Планер», 2005. — 366 с.
5. Гусинский Э. Н. Построение теории образования на основе междисциплинарного системного подхода / Э. Н. Гусинский. — М. : Школа, 1994. — 184 с.
6. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность / А. Н. Дахин // Педагогика. — 2003. — № 4. — С. 21-26.
7. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия» : сущность, классификация [Электронный ресурс] / Наталья Ипполитова, Наталья Стерхова // General and Professional Education. — 2012. — № 1. — С. 8-14. — Режим доступа : http://genproedu.com/paper/2012-01/full_008-014.pdf.
8. Климчук В. О. Факторный анализ : використання у психологічних дослідженнях / В. О. Климчук // Практична психологія та соціальна робота. — 2006. — № 8. — С. 43-48.
9. Куприянов Б. В. Современные подходы к определению сущности категории «педагогические условия» / Б. В. Куприянов, С. А. Дынина // Вестник Костромского гос. ун-та им. Н. А. Некрасова. — 2001. — № 2. — С. 101-104.
10. Литвин А. Методологія у проекції педагогічних досліджень / Андрій Литвин // Педагогіка і психологія профес. освіти. — 2014. — № 5. — С. 20-35.
11. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : на допомогу здобувачам наукового ступеня / А. В. Литвин ; Львівський НПЦ ПТО. — Львів : СПОЛОМ, 2014. — 76 с.
12. Педагогика : учеб. пособие для студентов пед. институтов / под ред. Ю. К. Бабанского. — М. : Просвещение, 1983. —

608 с.

13. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. пед. вузов : в 2 кн. / И. П. Подласый. — М. : Гуманит. издат. центр «ВЛАДОС», 1999. — Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. — 576 с.

14. Семенець Л. М. Педагогічні умови формування професійно-педагогічної готовності до реалізації розвивальної функції навчання / Л. М. Семенець // Вісник Черкаського ун-ту. Серія Педагогічні науки. — 2014. — № 26(319). — С. 42-49.

УДК 159.923:057.19

В.Т. Лозовецька, м. Київ, Україна / V. Lozovetska, Kiev, Ukraine
e-mail: lozovetska@ukr.net

МОТИВАЦІЙНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ ТУРИЗМУ

Анотація. У статті наголошується, що мотивація є одним з основних понять у вивченні поведінки людини щодо ефективності її діяльності в ринковому середовищі. Сучасний фахівець туризму сьогодні – це професіонал, здатний до ефективною праці в соціально-економічних умовах діяльності. Наголошується на тому, що професійна діяльність фахівця туризму базується на складних психологічних процесах, пов'язаних із формуванням особистісної мотиваційної структури на засадах мотивації фахівця до ефективного використання особистісного і професійного потенціалу у здійсненні професійних дій і функцій. Складність умов професійної діяльності, її структури, функціональних особливостей, зумовлюють потребу організації такої мотиваційної сфери людини, яка б передбачала цілісне мотиваційне спрямування розвитку професіоналізму фахівця, за умови, що елементи мотиваційної структури сприятимуть формуванню конкурентоздатності особистості на сучасному ринку праці. Акцентовано увагу на тому, що мотиваційна основа розвитку професіоналізму сучасної особистості має базуватися на: розширенні компетентнісного поля діяльності фахівця, його професійній спрямованості; розкритті особистісного і професійного потенціалу; опануванні інтегрованими професійними діями і функціями у розв'язанні складних професійних завдань діяльності; системного розвитку креативного мислення фахівця. У побудові мотиваційної структури фахівця туризму особлива цілеспрямована роль надається мотивам, завдяки яким людина здатна пояснити, задля чого вона здійснює ті чи інші дії, приймає ті чи інші рішення.

Ключові слова: мотивація, туризм, фахівець, професійний розвиток, професіоналізм, професійна підготовка, ринкові цінності, професійна діяльність.

Motivational basis of professional development of modern specialist tourism

Annotation. The article notes that motivation is one of the main concepts in the study of human behavior relative to its performance in the market environment. Modern specialist tourism today is a professional who is able to effectively work in the socio-economic conditions. It is emphasized that professional activity of tourism is based on complex psychological processes associated with the formation of the personality motivational structure based on the motivation of the expert to effectively use personal and professional capacity in the exercise of professional actions and functions. The complexity of the conditions of professional activity, its structure, functional features that contribute to the need of the organization motivational sphere of the person, which would provide a holistic motivational direction of development of professionalism of the specialist, provided that the elements of the motivational structure will contribute to the formation of personality competitiveness in today's job market. The attention is focused on what motivational basis of professional development of the modern person should be based on: the extension of the competence of the field of activity of the expert, his professional focus; the personal and professional potential; the professional mastery of integrated actions and functions in the solution of professional tasks; the system of development of creative thinking specialist. In building a motivational structure of a specialist tourism role for targeted special motives, by which man is able to explain why she does certain actions, adopt certain decisions.

Key words: motivation, travel, specialist, professional development, professionalism, training, market value, professional activity.

Вступ. Професійний розвиток фахівців туризму в сучасних соціально-економічних умовах передбачає, передусім, системне удосконалення рівня професійної компетентності щодо оперативного реагування на вимоги ринку; мобільність і гнучкість у застосуванні набутих знань, умінь і компетенцій; усвідомлення ролі особистісного внеску в досягнення загальних цілей підприємства або фірми; здатність самостійно приймати професійні рішення у виконанні функціональних професійних завдань. Важливим у цьому є: комунікативність; здатність до аналізу та прогнозування результатів професійної діяльності; системне удосконалення функціонального поля

професійної діяльності, готовність до оволодіння додатковими компетенціями та кваліфікаціями. Вищезазначене зумовлює необхідність обґрунтування відповідної мотиваційної основи професійного розвитку фахівця туризму в сучасних умовах праці, що і є метою статті.

Виклад основного матеріалу. Глобалізаційні процеси, впровадження сучасних інформаційних технологій, зростання соціально-економічних вимог та потреб сучасного споживача у туристичній галузі, зумовили певні зміни у професійному розвитку фахівця, зокрема щодо його професіоналізму, а саме у: — пристосуванні до ринкового середовища;